

Ontwikkelteam
Burgerschap

Ronde
Vijfde ronde (5)

REFERENTIE
BU001550

Naam
Marianne Cense

Organisatie
Rutgers, COC NL en SANL

E-mailadres
m.cense@rutgers.nl

Namens wie geeft u reactie?
Namens een organisatie of netwerk

Namens organisatie
Maatschappelijke organisatie

Wie heeft er bijgedragen aan deze reactie?

- Professionals uit een maatschappelijke organisatie

Aantal professionals uit een maatschappelijke organisatie
12

Als u denkt aan een ander leergebied waarmee u zich verwant voelt: in hoeverre is voor u duidelijk hoe dit leergebied samenhangt met / bijdraagt aan burgerschapsvorming op school? Noemt u a.u.b. het leergebied dat u in gedachten heeft / heeft bekeken.

In het conceptvoorstel vanuit Burgerschap is een basis gekozen die veel ingangen biedt voor relationele en seksuele vorming, op elk van de drie pijlers: vrijheid, gelijkheid en solidariteit. Diversiteit en maatschappelijke vraagstukken staan hoog op de agenda. Persoonsvorming, reflectie op eigen identiteit en socialisatie zijn naast ethisch handelen de pijlers van het vakgebied.

In hoeverre kunt u zich met deze aanbevelingen een voorstelling maken van burgerschapsvorming in de bovenbouw? Geef aan op een schaal van 1-4 (1=geen enkele voorstelling, 2=weinig voorstelling, 3=een contour, 4=een goede voorstelling)

2

We willen pleiten voor explicietere aanwijzingen voor VO bovenbouw, voor het opnemen van leerdoelen gericht op seksualiteit, relationele vorming, gender en seksuele diversiteit, met name in Identiteit en Diversiteit. Omdat in deze levensjaren (15-18 jaar) juist op vlak van seksuele en relationele ontwikkeling zeer veel in beweging is en leerlingen behoefte hebben aan verdieping (wat voor seksuele en gender identiteiten zijn er, welke verschillende keuzes kunnen mensen maken), positionering (wie ben ik, bij wie hoor ik) en reflectie.

Welke toevoegingen of aanscherpingen heeft u om deze aanbevelingen mogelijk nog sterker te maken?

We doen in onze bijlage een paar suggesties hiervoor.

Overige aandachtspunten / opmerkingen

Seksualiteit en seksuele diversiteit komen nu terug in twee Grote Opdrachten: in Identiteit (GO4) en Diversiteit (GO5). Ook in de bouwstenen op deze thema's komt aandacht voor seksualiteit en seksuele identiteit, en gender identiteit naar voren.

Het accent ligt daarbij op:

- Eigen grenzen herkennen, benoemen en bewaken
- Reflectie op schoonheidsidealen en beelden van gender en seksualiteit
- Bewustzijn van / socialisatie rond diversiteit in seksuele oriëntatie en gender expressie

Wat in onze ogen meer aandacht behoeft is:

- Seksuele rechten: kennen van seksuele rechten van jezelf en anderen (incl. partnerkeuze, reproductieve keuzes, recht op informatie); reflectie op wat die betekenen in je eigen leven. Deze zouden ondergebracht kunnen worden in de uitwerking van Grote Opdracht 1, in bouwsteen 1.
- Gender gelijkheid en gender normen. Niet alleen expressie van gender, maar reflectie op de impact van gender normen op socialisatie en identiteit, en gelijkheid tussen mannen en vrouwen. Dit is een belangrijk onderdeel van Grote Opdracht 1: Vrijheid en Gelijkheid, en zou opgenomen kunnen worden in bouwsteen 1.
- Reflectie op diversiteit in normen en waarden rond seksualiteit, inclusief seksuele oriëntatie, en reflectie op eigen positie daarin. Dit past goed in Identiteit en in Diversiteit.
- Wederkerigheid, consent en ethisch handelen in relaties. Dit past goed bij Diversiteit.

In de bijlage hebben we een aantal concrete tekstuele voorstellen gedaan.

Wilt u een bijlage uploaden?

- Ja, ik wil een bijlage uploaden (maximaal één). Deze wordt ter inspiratie aan het ontwikkelteam aangeboden.